بسم الله الرحمن الرحیم

خلاصه پروژه: پیمایش میدانی سنجش روانشناختی رفتار حجاب و کشف حجاب در تهران

پیمایش حاضر در اوایل تیرماه ۱۴۰۲ انجام شد تا ابعاد روان‌شناختی رفتار حجاب و کشف حجاب از جمله هنجارها، نگرش‌ها، قصد رفتاری، هویت اجتماعی، هیجانات، انتظارات و پیامدهای ادراک‌شده مورد واکاوی قرار گیرد و به شناخت دقیق‌تر و عمیق‌تر پدیده کشف حجاب کمک نماید.

شورای فرهنگ عمومی کشور — مرکز بینش‌های رفتاری ایران

مقدمه و مسئله

حجاب بانوان و قوانین موجود در این زمینه، همواره به درجات مختلف، محل بحث افراد و گروه‌هایی از مردم جامعه ایران بوده است. در پی سلسله اتفاقاتی که از اواخر شهریور ۱۴۰۱ با فوت خانم مهسا امینی رقم خورد، ضمن شدت‌گرفتن بحث و بیان نظرات مختلف در این زمینه، رفتار کشف حجاب نیز گسترش یافت. باتوجه به **اصل هنجارسازی وسرایت رفتاری** این رفتار مسری است و با گذر از **نقطه عطف**، جلوگیری از گسترش آن کار دشواری خواهد بود (۱) چرا که با ایجاد یک حلقهٔ خودتاییدی، شدت و فراوانی رفتار افزایشی می‌گردد(۲). انجام اقداماتی در زمینه پیشگیری و کنترل کشف حجاب در صورتی می‌توانند نقشی تأثیرگذار داشته باشند که بر اساس **شناختی عمیق و به دور از شهود شخصی** از این پدیده شکل گرفته باشند. با استفاده از پیمایش می‌توان شناخت دقیق‌تری از میزان نقش‌آفرینی عوامل روانشناختی و رفتاری مانند نگرش‌ها، هنجارها و کنترل رفتاری ادراک‌شده بر پدیده کشف حجاب پیدا کرد و هنجارهای موجود در میان بانوان جامعه و ادراکات و انتظارات هنجاری آن‌ها در این موضوع را مشخص کرد. سپس مبتنی بر شواهد به‌دست‌آمده از راهبردهای نقطه‌زن‌تری برای مقابله با کشف حجاب بهره برد.

مطالعه حاضر، به عنوان **اولین پیمایش روانشناختی حجاب**، با همکاری دبیرخانهٔ شورای فرهنگ عمومی کشور، مرکز رصد فرهنگی کشور و دفتر طرح‌های ملی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، در تیرماه ۱۴۰۲، به‌صورت پیمایش میدانی با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای و سپس تصادفی ساده بر روی مترددینِ خانمِ بالای ۱۸ سال در معابر عمومی شهر تهران انجام شد و مجموعاً ۷۰۲ داده معتبر، نمونهٔ این طرح را تشکیل دادند. در این مطالعه حدود **۲۵ سوال در ارتباط با هنجارهای رفتار حجاب** مورد پرسش قرار گرفت و علاوه بر نتایج حاصل از آن، **مدلی آماری برای پیش‌بینی رفتار کشف حجاب** در بانوان ارائه شد. نهایتاً نیز **۱۶ پیشنهاد برای پیاده‌سازی توسط سیاستگذاران** در این موضوع مطرح شد.

یافته‌های کلیدی

در این مطالعه ۲۵ سوال ناظر بر **عوامل روان‌شناختی** مختلف از جمله هنجارها، نگرش‌ها، قصد رفتاری، کنترل ادراک‌شده، هویت اجتماعی، هیجانات، انتظارات و پیامدهای ادراک‌شده مورد مطالعه و پرسش قرار گرفتند.

در این مطالعه علاوه بر تحلیل‌های معمول آماری، از **روش‌های پیشرفته‌تری همچون رگرسیون و یادگیری ماشین** استفاده شد تا امکان پیش‌بینی رفتار کشف حجاب بر اساس این مدل‌ها فراهم شود.

ساختار این گزارش به این صورت است که پس از بخش **اول** و کلیات پژوهش، در بخش **دوم** یافته‌های پژوهش ارائه شده است. بخش **سوم** به تحلیل‌های ثانویه اختصاص یافته که شامل مدل‌های درخت تصمیم، رگرسیون و همبستگی میان عوامل مختلف است.

بخش **چهارم** گزارش نیز به جمع‌بندی و ارائه پیشنهادات به سیاست‌گذاران و کنشگران بحث حجاب و پوشش می‌پردازد که در این بخش اهم نتایج و بینش‌های به‌دست‌آمده از این گزارش خلاصه شده است. نهایتاً بخش **پنجم** این گزارش دربردارنده نحوه به کارگیری بینش‌های رفتاری هنجارمحور باهدف جلوگیری از گسترش رفتار کشف حجاب بانوان در جامعه است. (باتوجه به محدودیت‌های نهاد کارفرما، امکان انتشار جزییات یافته‌ها وجود ندارد.)

توصیه‌های سیاستی

این پیمایش، اولین پیمایش روان‌شناختی در حوزه حجاب بود که بر اساس یافته‌های نظریهٔ هنجارهای اجتماعی تلاش کرد بینشی عمیق‌تر از این موضوع ارائه دهد. نتایج حاصل از این پیمایش، تصریحاتی برای سیاستگذاران بخش‌های مختلف اعم از مجلس شورای اسلامی، وزارت کشور، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، صداوسیما، وزارت آموزش و پرورش و نیروی انتظامی دارد و می‌تواند نقشه راه اقدامات آن‌ها را مشخص کند. قابل‌ذکر است میزان تأثیرگذاری عوامل مختلف در رفتارهای اجتماعی از جمله کشف حجاب، بسته به شرایط جامعه می‌تواند متغیر باشد. تکرار این پیمایش در آینده می‌تواند به فهم پویایی این عوامل در تعامل با وضعیت جدید جامعه کمک کند.

پژوهشگران طرح: زینب امینی، صابر جعفری کافی‌آباد، محمد اصغری، فاطمه مروتی، زینب ایلیایی، متین شریفی.

مرکز بینش‌های رفتاری ایران، متشکل از جمعی از دانش‌آموختگان روان‌شناسی دانشگاه تهران بوده که با هدف کاربردی‌سازی رویکرد بینش‌های رفتاری (BI) در مسائل و مشکلات مختلف جامعه ایران فعالیت می‌کند. این مرکز تاکنون پروژه‌های متعدد رفتاری با سازمان‌های مختلف اعم از وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، وزارت راه و شهرسازی، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و شهرداری تهران انجام داده‌است.

ضلع شمال غربی چهارراه ولیعصر عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف، خانه اندیشه‌ورزان

iranbehavioralinsights.ir

@iranbehavioralinsights

۰۹۳۰۳۱۸۷۲۲۰

منابع

(1) Bicchieri, C., & Funcke, A. (2018). Norm change: Trendsetters and social structure. *Social Research: An International Quarterly*, *85*(1), 1-21. (1) Wanders, F., Homan, A. C., van Vianen, A. E., Rahal, R. M., & Van Kleef, G. A. (2021). How norm violators rise and fall in the eyes of others: The role of sanctions. *PloS one*, 16(7), e0254574.